

Usinõpetuse metoodika.

Siime Karm.

PEDAGOGIIKA
ARHIIVMUUSEUM
FOND K 14192-2

Klassitöö nr. 1.

Elme Karm.

I.

18. X 39.

Jumala mõiste primitiivses,
Egiptuse, Pärsia ja Buddha
usundites.

Primitiivses maailmas pühendus isiku-
lille jumala mõiste. Mõniti ^{jumalana} müügit
elamäärast ja elaisikulist, mida nimu-
tati manaks. Mõnda võis ^{anda} alla
teatud inimestes, nagu pealikud
ja vanemad, inimestes teatud olu-
kordades (sõjajärgses jõjavanustuses,
sünnitav naine), mõned loomad
ja esemed (lõvihammas, isesuguse
keisega ^{hõbe} pronkänd). Need inimesi
ja esemeid, kus andis mana, nime-
tati tabu-ks. Loomade austamist

jumalatena nimetatakse totemismiks.
Usku mõne eseme, ^{või} omistegivasse võimesse
nimet. fetišism. Fetišit kantakse alati
kaasa ja umetakse, et see kaitseb hä-
daohutuse eest. Tõlge tähendab jumetama-
tu, pühha. Vastavalt sellele koheldi ka
nend. Totemloomi ei tohtud mat-
tappa, ja kui seda tehti, siis eriliste
kultuskommetega.

Järkjärgult hakati jumalad
isikustama. Nii tekkis poliitism, mis
isikub puhtal kujul Egiptuse unu-
dis. Kui Egiptus oli jaotatud väikestesse
külgriikidesse olid igal neist oma lokaal-
jumalad. Poliitismis on teatud ju-
malad peajumalad ja ^{palju teisi} ~~muu osa~~ teisi
kõrvaljumalad. Kui Egiptus ühendati,
n. t. kui sattus valitsema mõni
tugevaim nikk, siis see muris mõju-
alustele riikidele peale oma jumalad,

Keda austati jumalana, kuma
 loomajumalana austati saamiti kõval-
 jumalana jumalate kõrval. selgub
 kujutlusest Egiptuses jumalana arvati loo-
 mades, keda peeti isiklikuks, liig-
 kujutluse jumalana looma ja linnupa-
 dega inimeste näol. Pühad loomad
 olid mustjõelane, krokodill
 jst. ~~Kõik~~ ^{Need} arvati jumalate
 ja jumalate. ^{atmuse - Ra - d, Horos - 7 Osiris}
 ja jumalana.

Teie is Vana-Idamaa murmes
Pärvas oli unud kõrgemal tasemel.
Ta oli teatavalt määral monotistlik
selt, selle um kumultaja Zarathustra
kumultas ainult Ormuizdi e. Oluma
mazda'i, kes oli valguis, headuse
austuse, loovuse, üldse kõige positiivne
isand. Kuid ehuuramaa da vastasena
oli olemas kurjus, pimedus, jõud
kõige negatiivse jõu e. Ahimani,
mille tõttu seda usundit nimeta-
takse dualistlikuks usundiks - dua-
listiks. ehuuramaa da valdusse
kumultasid veel head võlgakandvad mag
haritud põlvud ja karmamaad jne. Et
Yunimere kolmes oli soodustada ehu-
namaa da võimupiirkonda ja karmjasti-
da ehuuramaa da aland, sellele keemi-
nd peale raimsete ja hingeliste halbuste
veel karmata ja karmata mag, 100
kõrb jne. Kii oli sel unel teatav prak-
tiline joon, kuna ehuuramaa da vastu võit-
lemiseks tuli looda ja harida inimene
vainumt ja kollektist taset, kui ka
põlvud ja aada ja Teia noolikalt
oma tead.

Klassitöö^{uu} nr. 2.

aitime Karun.

Tõd. I kl.

1. Kaks jumalatõestust (valikul)^d 6. 39.
2. Pluutuxvahenditest.
3. Moosese tähtsusest.

1. ^{teleoloogiline} Kausaalne jumalatõestuse ^{tekkimine} ~~mis~~ sel-
les, et inimene hakkas juurdlema
kõiki asjade ja oluste tekkimise
põhjuse üle. Kausaalne jumalatõestu-
se kujundas välja Aristoteles. Ta ütles,
et igal asjal on oma põhjus. Nii jäl-
dades jõudis ta punkti, kus on inimene
määratuna, kummalgi tekkimise põhjuseks.
Seal enam põhjustajat ^{asjakesi} silmaga nähtavalt
seletada ei saa, ja Aristoteles ütles, et ma-
ailma tekkijaks on Jumal. Ta just sepa-
rast on Jumal ~~iseseisv~~ jumalike, et ta
on iseene tekkimise põhjuseks.

Teleoloogiline jumalatõestus üldab ju-

mala olemasolu maailmas valitseva korrapärasusest, ilust ja otstarbekohasusest. Universum on nii murisjooneliselt korraldatud, et ^{hädalt} peab ^{seegi} ~~minigi~~ kõrgem kõigest sellest, ~~mis~~ kes seda loonud on. Seda ^{toimust} on ummud paljud kuulsad teadusmehed, nagu Linne, Planck jt.

2. Ilmutus võib olla kaheksa, loomulik ja eriline. Loomulik ilmutus on selline, et inimene loeb Jumala ilmutust loodusest. Ta näeb ~~ta~~ ~~maad~~ ^{maad} kõigis eluavaldustes, Jumala korraldavat ja loovat võimu.

Eriline ilmutus sisab selles, et Jumal ilmutab end otseselt teatud inimestele, prohvetitele ja apostolitele läbi, keda nimetatakse ilmutuskandjateks.

Nii on üheks ^{ilmutus} vahendiks kõrgu universum, kump edasi kuuluvad nia sõna

Prohvetid annavad edasi Jumala ~~sõna~~ ilmutusi neile sõna kandjateks, mis on üldse väime ilmutamine vahend. Prohvetite sõnad on pandud kirja Piiblis, mis ongi ~~kiitla~~ kristiuse õpetuse ürik. Piibli kerkiks bujaks on Jeesus Kristus isik, kes oli mitte ainult oma sõnaga, vaid ka oma elu, tegude ja käimatuks.

ja nimmaga Jumala ilmutuse kandja.
 Nii on ilmutuse vahenditeks ühelt
 poolt kogu universum, teiselt poolt
 sõna ja teguse Kristuse isik.

Moosese tähtsus.

Moosees oli Yisraeli rahva juht
 nii poliitilisest, ajaloolisest ja
 moraalilisest seisukohast. Ta juhtis
 Yisraeli ^{rahva} välja Egiptusest, pani alus-
 ta iseteadvuse, et ta ärkas vangis-
 põlvest, kuigi tegelikult Kaanani-
 maale minekut juhendas joma. Moo-
 ses andis rahvale seadused nii
 üldise kui ka eraldi korraldusi-
 seks. Ta ~~lõi~~ pani alus kõrgemale
 mono teistlikule ^{arues} ümardile, andes Yisra-
 eli rahvale ~~seadusi~~ mis pildis kujutas
 mono teistlikku
 Jumala kujutust.

Usuõpetuse klassitöö.

Aime Karm.

I

1. Kor. 15.

moondustab osa

See peatükk sisaldab Pauluse kirjast korintlastele, kus ta selgitab neile Jeesuse ülestõusmise küsimust ja inimeste vaatlid selle kohta. Praegusel ajal on igaühel võimalus uskuda või mitte uskuda Jeesuse ülestõusmist. Jeesuse ülestõusmine on fakt Jeesuse elust, mida on igi kõikides evangeeliumides ja muudes piibeli raodes, mis käsita vad Jeesuse elukaiku mainitud. Kui meil seda ei taha uskuda, siis peame selles põhjendusi ette tooma. Enters võime arvata, et Jeesuse ülestõusmine on legend, mis on hiljem tehkinud teinud isiku ümber. Selle väite aga lükkab ümber just Pauluse kirja 1 Kor. 15, millest selgub, et kohe pärast surma kõneldi ka ülestõusmisest, ja et Jeesust ei näinud mitte ainult mõned üksikud isikud vaid ka isegi 500 inimest korraga. Nüüd võib väita, et need inimesed ei näinud mitte tõelist Jeesust vaid nägemust. Siin aga kerkib esile fakt, et haud oli tühi. Tühja haue selgitamiseks on esitatud ^{väidet} arvamusi, et Jeesus varastati kellegi poolt. Tekib kohe küsimus: kelle poolt? Erimene vastus, mille iga on väga pika, kuna selle seletuse andnud juba Jeesuse surma ajal

kirjatundjad ja lauaralvurid on järg-
mine: teinse varastanud ära tema järglase.
Prühholoogilist pole aga niin kõne korras,
sest pole võimalik, et õpetus, mille see
tema kandjad läbivad võnkumatuks surma
basseiniks ni lihtsal ja jäme danielisel val-
list petteusele loetule aruult niikaua, kui
meie sellest karm on, aga eluga me
seda raitama ja põhjendama ei hanna.
Teine oletus, et teinse ise kuhugi ära
läks ja vahetivahel end jüngeritele
näitas, on samuti teinse eluajaks ja
eriti õpetust jälgides, prühholoogilistelt
võetav võetamatu. Kui ei saagi me kuidagi
mõistustlikku rahuldavat seletust ja
seda suurim ime õpetuse elust saab heilegi
jääma imeks, mille suhtes meil on
ainult 2 võimalust: teda kas uskuda
või mitte. Mitte uskumisel jääb sellest
kurdaegi ebamäärane mulje, sest me ei
ole kindlaid ja selgeid, igapäev hätti-
sõbivad vastuvõiteid.
Usklikkuse seisukohalt peame
tähele panema ap. Pauluse sõnu
1 Kor. 15 ja võtma teinse illestõrjumist
kui fakti ja oma arm selgitamiseks
ja kindlustamiseks.

/

Tähendamissõna tigidast sulast.

Time Kann.
TÕS-i III kl.
18. II 42. a.

Matt. 18²³⁻³⁴

Algk. II kl.

Lisseejuhatus.

Laste huvi äratamiseks alustan küsimustega, mis riivavad lähedalt nende igapäevast elu. Küsin: Kes on teile kõige armsam ja lähedasem inimene? Mõtlen selle all ema. Järgnevalt küsin, mispärast on ema kõige armsam. Lihtsaim vastus sellele küsimusele on, et ema on hea. Edasi lasen selitada, milles avaldub ema headus, näit. hoolitses laste riiete ja söögi eest, tule väikesta ja seadab lapsi kooli jne. Küsin ka, millal on emal hea meel ja millal ta on kurb. Hea meel on tal siis, kui lapsedki on head, kui aga nad teevad valla-
tust ja ei kuula sõna, siis on ema kurb. Kui aga vallatused andeks paluda, siis on ema jälle rõõmus ja endiselt hea. Kui paluda, siis ema alati andestab. Aga kas kõik inimesed alati andestavad ja kas need teevad seda meeleldi? Kas ongi vaja alati andestada? Viimase küsimuse suhtes on vastused arvatavasti lahkuminevad. Jätan selle esialgu lahtiseks ja mainin, et see on küllalt tähtis küsimus. Tsegi Jeesuse jüngrid küsisid kord Jeesuse käest, kas on vaja alati andestada. Jeesus neile vastates jutustas loo, mida ka mina nüüd jutustan. See on jutt tigidast sulast.

Time esitamine.

Ühel rikkal isandal (peremehele) oli hulka maad. Sellele oli ta oma sulastile välja rentinud, kes püüdis talle selle eest talu maksma. Mõaksu tasumise tähtpäeval selgus, et üks isanda sulastest oli võlgu jäänud suure summa - 10 000 talenti. See lugu juhtus kaua aega tagasi. Tol ajal olid hoopis teistsugused rahad kui

Siin on peremehe territoorium
Jeesuse 12 jünge vastavad
kõneleht sõnades kones

müüd. 10 000 talenti on üsna suur summa, praegu võiks see olla umbes 90 milj. R.M (9000 R.M) Sula- sel aga ei olnud niipalju raha. Sest pärast sõjast, isand sulane, ta naise ja lapsed müüa võla kätte. Meile praegu tundub väga imelik see, et inimesi oli võimalik müüa. Tol ajal aga olid niisugused seadused, et kui inimesel niipalju varandust polnud, et ta oma võlga tunda oleks muutnud, siis müüdi ta perekonnaliikmed ja ta ise orjadeks. See oli muidugi väga halb karistus, kuna võis ka nii juhtuda, et isa satub ühte kohta, ema teise ja lapsed veel kuhugi hoopis mujale. Sulane oli seepärast väga kohunud ja kurb. Ta heitis oma isanda jalga alla ette naha ja palus, et see oleks kannatlik ja ootaks niikaua, kuni sulane töötab ja jõuab oma võla tunda. Kländati palveti peale hakkas isandale hale ja ta jättis maise vabadusse, veel enam ta raskis sulasele kogu võla. Sulane oli väga rõõmus ja läks välja õuele. Siäl oli palju teisiigi maiseid. Järsku märkas ta üht oma naabrit, kes temale 100 denaari võlgnes, see on umbes 70 R.M. See summa on hoopis väike 10 000 talendi kõrval, nii väike, et neid on raske võrrelda. Sulane sai võiski väga vihaseks ja nõndis oma rahu. Naaber palus südamist teda oodata, kuni ta jõuab oma võla tunda. Tige maise aga ei leppinud ja laskis kaaslase vangi võtta. Ümberolijad märkasid maise tigidust ja jütustasid sellest ka isandale. Isand laskis maise enda juurde kutunda ja küsis: "Miks sa ei andestanud oma kaassulasele, said sa ju ise minn näet palju suurema võla andest." Isand oli pahane ja laskis teda määratud karistust anda.

Heindamine.

Esitan küsimusi: Miks pidi sulane oma karistuse kandma, oli ju kaassulane talle võlgu ja ta nõndis oma rahat. Siin selgub, et sulane oli just ise enne saanud andeks oma võla ja oleks seepärast pidanud teisele samuti andestama, seda enam, et tema võlg oli suur ja naabri oma väike. Suuruste vahet tuleb eriti toonitada. Ka seda võib märkida, et tigidal sulasel oli väga halb viide, kuna ta ei andestanud teise palvet oodata ja lubadust maksta.

Edasi järgneb tähendamissõna tähenduse avastamine. Eeldan, et lapsed on juba tuttavad mõne tähendamissõnaga ja nimetan, et seegi lugu ei ole mitte lihtne. Jutustus, vaid tähendamissõna, ja küsin, keda võis Jesus mõelda loo tegelaste,

isanda ja sulaste all. Püüan jõuda küsimustega kõige suuremast ja kõigile inimestele ühisest isandast jumalani. Kui on selgitatud, et isand tähendab Jumalat, sulased inimesi, siis vaatame tähendamisena põhjal üksikuid jumala ja inimeste omadusi. Leiame, et jumal on hea, ta on andestanud inimestele väga palju ja teeb seda alati, kui ka inimesed on valmis andestama. Inimesed on aga väga mitmesugused, tihti ainult valmis võtma ja tahtma teiste käest (andestust), aga ise ei taha anda mitte kõige väiksematki asja. Nad mõtlevad ainult enda huvedele, oma pahameelele ja kättemaksutahetele. Tähendamisena lõpetan aga näeme, et jumal ~~andestab~~ andestab ainult siis, kui ka inimene ise andestab ja seepärast tuleks inimestel alati andestada teistele.

Süüme kohane süvendamine.

Tähendamisena põhjal leidsime, et jumal on hea, tunni algul rääkisime, et ka ema on hea. Kui inimeste keskel leidub kõvasüdamelisi ja tugevaid inimesi, aga ka hõid ja vastutulelikke, kuidas on siis lastega? Tuletage mulde, kas pole juhtunud vahel omal kodus mingi äpardus, näit. juumatasi on ümber läinud ja koguni katki, olete väga murelikud ja palusite südamis põkudes ema mitte kuni olla, ja kui kerge tunne ja hea meel oli, kui ema andestas aga palju ei kurnustanud. Või kui palli mängides juhtus see mänguhooes arenasse lendama ja akna purunes, siis oli hirm suur, kuidas see luugu küll lõppeda võib! Andeks saada on meeldiv.

Teisest küljest mäletate ehk, et mõnikord, kui pinginaaber küsib kuivatuspaberit või värvipliiatsit, siis mõtlete, jälle ta küsib, ja unustate, et celmisel päeval, kui olite oma võileiva koju unustanud, siis pinginaaber andis sulle oma poole. Mõnikord, kui väikene vend või tüde kodus mingi mänguasja ~~ka~~ hobuse oli purustanud või muku katki teinud, karustate ja võib-olla löötegi teda pahameeles, siis pole jälle endal meles, et ka ise olete mõnegi mänguasja ja veel väärtuslikumaidki asju purustanud. Siin kindlalt oskavad ja toovad ka õpilased ise näiteid.

Soovides on justide laste tähelepanu
sellele, et Jumal ka raskelt
on andestanud palgi.

Üleskutsu teie.

Kõneleme, et igakord ei ole andestamine ega
abi valmis oleks herge, kui armsama nuku pea
on katki, siis on nii raske mõõnsat nägu tühjuse
Peame aga seda püüdma, kuna ju ise teki-
me palju ja meile andestatakse palju. Peame
aga püüdma olla head, kannatlikud ja
lahked. Kuigi see ei sünni kiiresti, aitab, kui
meie tahame ja mõtleme häidele omaadustele.
Tuletame tihti meelde, kui hea on Jumal,
kes andestab inimestele, kui hea on ema, kes
meie eest igal sammul hoolitseb, ja nii ka
ise oleme vastutulelikud ja lahked oma sõr-
radeli koolis ja hea oma väikumatele vendadele ja
õdedele kodus.

Kindlasti leidub siingi lastel emastel lähedasi
näiteid ja võimalusi.

./.

jumala mõiste, tähendus
elus, mingud mõtted ja kujutlused
on hääletaguse elu kohta.

14

Kultus,

Larutkust ja Buddha. inimeste võim

Primitiivse rahvaste usk.

PEDAGOGIKA
MUSEUM
FOND K 14492-2

Ei ole rahvast ilma usundita. Primitiiv-
sete rahvaste usundites esinevad 4 järgmist
mõistet mis neil on ühine kõrgemate usundite-
ga: 1) usk mingisse kõrgemasse võimu, mil-
lest tuleb end sõltuvana;

2) teatud vahetegemine hea ja kuu-
ja vahel, kusjuures ülalmainitud kõrgemat
võimu peetakse headuse kaitsjaks;

3) kujutlus muust salapärasusest, mis
on seoses surmaga ja sealpoolse eluga;

4) teatud kultus.

mona / mehanika sõna - ebasõnuline
tabu - hirmutav, muistis (pühaksõna sõna)
politeism: mitmed jumalad

Kuuldakse kujutletakse kõrgemat võimu
või sealpoolset elu, selles arvas erinevad
usundid omavahel ja erineb primitiivne
usund teistest. Kõrgema võimu aset täi-

Õhku-
õhku.

dab primitiivne rah inimene
jumes mingi salapärase ebasünnilise
jõud, mis võib peatuda teatud tundes
(peatikus, nõdrameelses), inimeses teatud
olukorras (mees reostatus, naine sünni-
tamise jumes), loomas või inegi esemets.
(lõvi hängimas, kummalise vormiga kivikene).
Selle salapärase jõu es tunneb inimene
aukartslikku hirmu ja püüab teda enesle
kahjutuks teha või koguni enes teenistusse
rasedada, sest mana võib põhjustada nii-
hästi head kui ka halba (mana - unu-
diteadus tarvitatar sõna ilalkirjeldatud
salapärase jõu tähistamiseks melanceni keelest).
Managa varustatud esemad ja ole-
vused on tabu ... äärmärgitud, pühiti-
matud, pühad. (põlmeesta sõna). Enneid
võib ka enesga kaasas kanda kaitsvahan-
ditega, misugusel korral minetatakse need
portuugali sõnaga fetis.

Kõrgema võimuna austab primitiivne
inimene mõnikord ka muud isavõimast,
keda arvatakse misugisugusel viisil edasi elavat
sealpooluses ja siinpoolset elu mõjustavat
nii heas kui halvas mõttes.

Sarnast võimu või hinge mõistet
nagu seda tunneb kultuuri või vaimu-
teadus, primitiivne inimene ei tunne. Tema
ei ole hing mitte mingi materaalt ri-
nev asi vaid pigemini mingi õhulisem
peenem (tunne hingetõhk) osa inimesest,
mis hingeelu nähtusi põhjustab. Või
et kõige algsest aegast järe ei olnud
mingit vaimu mõistet, vaid ne tekkis
aegade jookul uneargide, surma ja teiste
eluliste nähtuste vaatluse põhjal. Lõdub
rahvas kes kujutlesid et inimesel on
mitu hinge, ja mõni neist siirdub pärast

muu teistesse olukorras ja erimusesse (maailmas). ettevõtteid, millel juba oli olemas hinge kütus, nimetatase animismiks (anima - hing, lad.-k.).

totemism.

totem - loom

Kultuur tundja ja kaitaja - ^{nõid} tark samsau

Leidub primitiivsed rahvad kellel on unudis erinev teatud loomaliikide austamine, kusjuures need loomid arvatakse mingis mõttes olevat vastava rahvaga, vahetus kaunab unuditeaduses nende totemism (indlaadsete kellest). Totem - loom on tabu, teda ei tapeta, või tehakse seda teatud kohtade jaatel jne.

Õppides tundma primitiivse rahvaste usundeid, võib tekkida kaks küsimust: 1) milline oli ürgunud, 2) milline on olnud unudi aremistee kõige primitiivsemast astmest kuni kõige kõrgema vormini. On vastatud et ülal kirjeldatud primitiivne unudiste, milles ei erine veel mingit selget jumalakujutust, ongi ühtlasi unudi I aste. Sellest astmest on unud arenenud poliiteismi kaudu kuni kõrgema astme monoteismini. Kuid viimase aja uurimused alvanderad seda teooriat ümber lükkata, kuna on avastatud just kõige primitiivsemate rahvaste unudiste põhiline monoteismi jooni või vähemasti selle jäänused, millest ei või reitida misjonäride mõjuga. Selle tagajärjel on hakatud unemas unuditeaduses põnelema teatud ürgmonoteismist mis näte onvat seisnud unudilise arenemise

alguns. Sageli ei ole selle jumala-
mõistega seotud kuigi palju kunstilisi kom-
beid. Esiplaanil ja rõõrartel siluatoor-
kavad on küll fetišismi totemismi ja
muude nähtustega seotud võidumiskom-
bed, milleste eiteadluses on hoid, või
tame, roomesugu rahvaste jumes samaanne
nimetatud.

Pöütaism.

Egiptuse unud.

Egiptus unudat õpme tundua põlv-
teistlike unudite erindajana. Kõige vane-
mal ajal ei olud Egiptus kogu maale
ühtlast ühist religiooni vaa, gal paigal
oli oma lokaalne jumalus. Kuid kui
egiptlased hakkasid end tundua enam
ühise rahvana ja moodustasid ühise
rügi, siis kujunes ka nende unud ühi-
seks selle teel et pealima jumalat
hakati austama peajumalana kogu rü-
gis. Esimene selline oli Horos, aga enam
tuntud päikesejumalaga ühendatud
ismmon (Rá). Teise aastatuhande kesk-
elul e. kr. katrus üks vaarao koguni
monoteismi läbi viia, Kuid see kunstlik
sünnitis radus pärast tema surma. Isul
valitses uue et jumalus kehastub loomas,
(looma näol f, herokodell, iib, härg / hiigen,
hakati jumalad kujutama looma või
lihviupaga inimestena.

Sedapoolne elu etendas egiptlaste
elus ja unudis suurt osa (püramiidid!)
algus kujutleti sealpoolset elu enam-

vähem sarnasena ningipoolse. Sellepärast varustati muinut samal viisil kui eel-
rattki, eluax, toit, relvad, tehnikad. Hil-
jem tekkis ka hinge kujutlus, kura
umti riiski, et hing vajab ka pärast
muna teatud määral oma keha, seep.
pühendati keha säilitamiseks balsa-
meerimisele veel palju hoold. Oli ka tea-
tud kujutlus muinuteriigist, mille ju-
mal oli Osiris, kes mõistis igaühel ko-
hust tuma tegude järgi. (Südamekaalu-
mine).

Kultus oli egiptus umundis kõrge-
le arenerund. Mõjukas presterkond juhi-
tis seda ja katlud maailas rogu elu
(egiptuse teadus). Toredate tühjate va-
rude annavad tunnistust kultusele
pühendatud hooke kohta. Sajanditel eu-
ne ki. langes egiptus umund võrdlunne
madalale tasemele, kusjuures nõidus etu-
das eriti suurt osa. Teiselt poolt aga
olud mõned egiptus jumalad (Sera-
pis) samadel sajanditel armastatud välis-
maadel, eriti kreekas.

Pärsia e. Iraani umund.

Zaratustra umund.

Pärsia umund kuulub kolmes mõttes
Kõrgemate umundite liiki: ta on monotheist-
lik, prohvetlik ja omab pühakirja.
Selle umundi prohvet Zaratustra elas
kas vi. või VIII saj. enne ki. Enne teda
oli Pärslaste umund poliitilise loo-
dumund. Suurt osa etendas sun, mil-
lega olid seotud tähtsamad jumalad
(Mithra, Templud ei tuntud. Prestrud

ohverdamd jumalatele tähtsaima ohvri-
 annina teatud püha jooki. Edguses tuli
 Zarathustra oma um kuulutamisel
 võidelda raskuste ja tagakiusamistega.
 Viimars läks tal korda ühe Pärsia
 vürsti abiga võita oma umle kogu maa.
 Kiisa jumalana kuulutas Zarathustra
 Ahura-mazda't (Ormuzd) kes oli valgus
 ja üldse kõige positiivse isand. Kuid
 Zarathustra monoteism oli ühtlari
 dualistlik: Ahura-mazda vastandina
 teotses pimeduse, kurjuse ning kõige
 negatiivse isand Ahimani. Kõrs nähtund
 ja kogu elu oli jaotatud nende kahe
 võimur vahel. Selle giinus lähtuti põllu-
 hariga rahva xiskohalt. Kii riikulus
 Ahura-mazda teenistusse vijakandur maa,
 inimesele kamlirud taimed ja loomad
 (lehm, koer) terovis jne. Ahimani
 teenistusse kuulud vijakatu kõrb, soo, umb-
 rohi, kaljulikud putukad, hadgus, piime-
 dus jne. Inimene osa oli võidelda Ahura-
 mazda poolt ja Ahimani vastu. Jeda võit-
 luse tuli pöidada oralt väga praktikiste kul-
 tumiülesannete teel roovitamini teel. Vaga
 inimene pidi ehitama rüda, härima põl-
 du, kurovatauma rüda, hävitama umbrohtu
 jne. Kuid et Zarathustra opetuse järel
 võitlus kurja vastu pidi toimuma ka in-
 mure hinges, xeda nästab tema kolmeosaline
 põhikõne: õige (hea) mõtlemine, õige kõne-
 lemine, õige teotsemine. Iseloomustar Zarat-
 hustra uskudile on ka puhtuse kõne
 mada mõisteti välirs kui ka sernmies
 mõttes. Valitumist peeti mustuse, tõerää-
 kimist puhtuse avaldumuse. Puhtuse ja
 jumaliku elijõu kehastusena austati
 tuld. Sellepärast nimetati Pärsre puust-
 resa ka tulipüstitites. Pärsast surma

otrustati inimhinge erilgne saatuse
 teatud nillast üleminekul, millelt kasku-
 kuti pimedusest või mündi üle ja
 saabuti õndrate arupaika või satuti
 mingisse rahvaelusse olukorda. Kuid
 aegade lõpul pidi toimuma hiiglaslik
 võitlus headuse ja kurjuse vägede va-
 hel. Lõpliku võidu pidi saavutama
 Ahura - mazda. Tulametal pidi pühas-
 tama kõiki olevusi ja hävitama selle, mis
 põhjilikult halb. Nõnda pehmendab see
 optimistlike tulevikuvaajade Zarathustra
 dualismi unundi dualismi. Zarathustra
 unundi pühakiri kannab nime Zend-Avesta.
 Hilisemal ajal kaotas see unund oma eri-
 alge, puhtuse. Täielikud on ta vaid India
 väjaraamand paride jtulekummandajad,
 jünnes (Bombay jünnes 100.000 in.)

India unundid.

India rahvas põlvneb sisseraamand
 aaralaste ja mingi tumeda pärimaa-
 late tõu segust. Praegu kõneletakse
 Indras mitusada erinevat keeleühikut.
 Samuti on hindude rahavarus väga
 erineva tumedusega, olene des maakohta-
 dest ja mnguharudest. India unundid arene-
 mit võib jagada nelja ajajärku: 1) veda.
 2) brahmanismi, 3) budhismi ja 4) hindu-
 ismi ajajärk.

1. Esimene ajajärk nime on ühtlasi India
 vanima pühakirja Veda nimi (Veda täh-
 mine). Vanim osa sellest kannab nime
 Rigveda. See on ühtlasi vanimaid saumkiri-
 keele mälestumärke. Veda aja unund oli
 polüteistlike loodusunund. Peajumaladeks olid
 Indra, Mittra, Varuna. Indrat peeti maa-

ilma loojaks, saamuti rõja jumalaks. Jumalatele loodi preestrite - brahmaanide poolest ohverid. Tähtsaim ohverid olid piima jook nagu Traaniski. Üldse on selle ajajärgu ümardil palju sarnadust pärslaste eelrannet khustra aegse ümarduga, sest põnglaste ja india darialaste erinevusest eland^{nille} caana aega koos. Veda ajajärgul unuti ka saälpoolestse, kuid jumalatest paluti ja loodeti hüvesta niisiis praamisest riinpoole elu jaoks.

2. Pikemaajaline hakkab iluuma India ümdu filosoofilise ja ametlikke jooni. Ühelt poolt hakkavad preestrid harrastama ümdu mõtteteadust, teiselt poolt loobuvad paljud iluikud oma varandusest ja perekonnast ja rändavad kergestuse ringi õi elavad ürgiklastena metsades. Erakud ja preestrid õpetavad et maailm, jumal ja inimhing on teatud mõttesühituvad sünnid. Ks mudab tunnetada, et maailma jumalik ürgjõud (brahman) ja inimene mina aega ja ruumi ületav olemus (atman) on ühtu^{vad}ad, selle silma deelt on korvaldatud pitlike uduloori, mis mudis tala nädgema ennast eraldatuna muust maailmast. Üldis tõde peitub lausl: see olea Sina - tat sama tvaan an. Viisugune inimene ihiuab ka lõplikult brahmaniga ja ead ei ommi enam unesti. Taarsünd Sina maailma kas inimesena, loomana, vaimuna, taimena, või isegi mingi alamalt liiki jumalaseana, pidi taimuna vastavalt inimese tequdele (karma). Seda taarsündi tundis indianlane kroomana - sest taarsünnid moodustasid lõputu aheliku. Sellest võddi ka lunastada vana ilalkirjeldatua tunnetus abil.

7

3. Buddhism.

Buddha sündis a. 554 e. Kr. Indias värs-
ti pojana. Tema nimi oli püti Sidharta
Sakyamuni. Tema nimi Buddha (Val-
gustatu) on sellele hiljem annimise li-
sandid. Ta alustas pöördumist praeg-
umale hoida elu varjusest, saates et
pöör hakkab muutuse kohaselt üksiklase
elu elama (oma nimi oli chāyā). Kuid
29. a. püüti nägi kord rauka, haiget
ja laipa. Ta sai selle tõttu sügava mulje
elu kannatustest. See mõjutas teda loobu-
ma kodust ja perekonnast ning minema
arveid otsima. Kõikides ja
üksiklase õpetusi ja harrastades äärmist
arveid, kui ei leidnud risti rahulolest.
Tõelises Buddha üksinduses mõeldes ja
jumaldas. Ta olevat seda teinud juba all
istudes. Ta olevat tõe tundmist nautinud
juba selle leides järele 4. 7 päeva. Buddha
olevat elanud 80. a. vanuseni. Ta olevat mu-
nud võtma juba all istudes.

Buddha õpetus. Buddha lähtus oma õpe-
tuses juba enne teda Indias tuntud tõe-
st, et elu on kannatus. Elu ei võigi olla muud
kuna ta on alati tegevimine, saamine, li-
kumine, muutumine, kadumine (hävimine).
Tõeliseks et vabaneda kannatusest, peab vaba-
nema elust. Kuid kannatusest inimene
lopmatu kõrvale ahelikus taassünnis.
Selleks seisis lunastusena küsimus selles,
kuidas vabaneda taassünnist. Buddha õpetas
et taassünni põhjuseks on elujann, mis
saab toitu meelte ja väime muljetest. Need
muljed põhjustavad ihade ja kirdede tulekust
mis ongi elujann avaldumise (Tulijutt
dharma). Tunnustades seda, tüdineb inime-
ne noist muljelist, vabaneb kiirest ja sellega

elujärgest ning taastumist. Kuid et tege-
 linnuks selleni jõuda, peab inimene käi-
 ma 8-osalist teed: 1) õige usk, 2) õige otsustus
 3) õige rõna, 4) õige tegu, 5) õige elu 6) õige val-
 vanagemine, 7) õige mõtlemine ja 8) õige siire-
 mine (meditatiioon). (Ka palve võib olla
 meditatiivne, teataval määral). Linnastatu siirdub
 nirvanasse. Kas nirvana on absoluutne
 mitteolemine, nagu rõna tähenduse järgi
 võib oletada (haistamine, kustumine), või on ka
 riski mingi positiivse realitadi, see jääb Buddha
 õpetuses teataval määral lahiksiks. Buddha
 ise keeldus selle kohta lähema seletuse and-
 misest. Buddha usis ei mingei jumala mõi-
 ta määravat osa, sest Buddha mainis
 küll jumalaid, kuid väidab, et nemades
 vajavad ja linnastust. Iisiki ei ole inimese
 vaimne tänuikus ja vaist siingi lubannud
 välja jõuda põhimõttelise ateismini. Hilisem
 alg hakkas Buddhaist ennast austama ji-
 mialuse ilmutusena.

Buddhismi negatiivse lõppsihi tunistuse
 on ka kõlbluse käänd. need on 5. I) käre:
 mitte tappa midagi elavat. II) mitte omandada
 rõnast varandust, III) mitte rikkuda abellu
 IV) mitte valetada, V) mitte tarvitada jõvate-
 vade jõne.

Buddha pühakiri on Tripitaka (kolm
 kordi), B+o

Buddhismi ei ole münud puhtal ku-
 jul (väike siiduse ja suure siiduse). Ta ei ole
 ka valitsevaks monolins jäänud oma
 nimimaal Indias. On aga muut prole-
 toidude lüdanu Hiinas, Jaapanis, Tiibetis ja
 mujal Aasias. (aga ka mõnede periniistlik-
 kude Euroopa liisioofide jures). Ka budhis-
 mis arenes klooristiku (Tiibetis olvad praegu
 umb. 3000 kloorit) tildes näib, et Tiibeti

buddhism on kõige jämedaoolisim (palveveekid).

4. Hinduism. Hinduismis nimetatakse Pānapāwa India umundit. See on kirja ja mitmevalgeline segu kõige madalamast kaunist kuni kõige raimsema monoteismini. Jumalatest austatakse Iiva, Krišna, Višnu. Kultus on väga tore ja rikkalik. Jumalaid kujutatakse sageli kulejäsentena. Iskus on muus aus. Pühad paigad ja loomad etendavad osa (dang, lehm). Teiselt poolt aga tuiutakse tead ringides usaldavat raimset armastust ja andumust aina jumala vastu (Krišna). Mõnede India raimelu paremate esindajate jures on märgata palju kristlikku mõju (Gandhi, Tagore). Indias leidub ka palju muhameedleri. Kude ja hindude vahel on täna päeval suure vastuolud.

Puhitapiguline buddhism on ohtateism
Hindne buddhism on politeistlik.
Jumala

Jumala kujutus ja jumala kujutuse tähtsus umundites.

Õpetused ja kujutused, mis on seoses armaga ja hanaataguse eluga.

Zarathustra ja Buddha võrdlus.
Kultus mitmesugustes umundites.

Õpetused. Õpetused ja kujutused, mis on seoses armaga ja hanaataguse eluga.
Zarathustra ja Buddha võrdlus.
Kultus mitmesugustes umundites
mitmesugustes

Hiina unund.

Hiina unundile on iseloomustav see, et hiina keeles ei ole oluline sõna - unund. Selle asat täidavad sõnad: õpitus ja koome. Tähtsust, et hiinlase unund koosnebki j. õpetusest ja koomest ja vähe on selles müstikat ning niisugit muutusprobleemi ei esine üldse. Kõrgim jümal on Šang-ti (ilim isand / s. või / tien / tawas). Inimise kohus on jumaluse teed, / tao /, mis avaldub looduse korrapärasuses, tunnetada ja selle järel elada. Keiser - taevapriest oli jumala armik. Peale selle Šang-tataks ja kardetakse j. looduses armuaid. Neid j. kurji väime ja 5-t maja kaitseväime. Väimeid ka-takse tal tõtu loomad Hiinas tänapäevani chauru j. nõidus. Esge Hiina unundi iseloomustavamaa joone on erivanemate väime kultus. Igas majas on altared erivanemate fahvitega. Nende ees toimuvad fahvitaamad perekondlikud sündmused. Perekondlikud erivanemate, rööli-se fahvitega väimele olendand riigi ametnikud. Šang-ti-le keiser sord unund oli Hiinas ilimal määrel riigiar. Inimise vöorus oli aukastus lunde-olund ja vanemate ees ja inim-patt: mitte omada pregi. Tähtsimead Hiina õpetajad olid Lao-tse (604 e.k. ja Kung-fu-tse (vana taw lang) 551. e.k. Kung-fu-tse oli õpetlane ja mõtetaw kõrgim riigiametnik enam praktilise moodalo ja riigitarviku õpetaja kui probleem.

Kung-fu-tse seadis hiinlastele leske-
juss idealiseeritud mineviku, aukar-
tus kõige unneolnu ja mees vanema
ning kõrgema vastu om sellepärast tema
õpetuse tunnus. Elanud teinuga vürsti
ja keisrit, pöö isa, ja noorem vend
vanemat. Kui sai hiinlaste unneis
ja külbluses kõige tähtsamaks ajaks
kristlaste IV känd täitmine. Tulebaks
tähelepanu huvitavale asjaolule, et hiin-
lased said ka ikkoon tootum ralisest
runa nende rahvus ja kultuur on
vanemad, mis on säilinud ruini
Kung-fu-tse-le anti hiljem jumalikkun
an ja ehitati temale templid.

Lao-tse (s. 647 e.kr.) oavat olund riikide
ajaloolane küsri õukonnas. Tema õpetas
tagasipöördumist ja selle jumaliku kor-
re tõe juurde. Tulebaks soovitas ta per-
sivis tegevusteks elu arenevist ja
paranevist ära ordata.

Jaapani unneis.

Jaapanlaste algupärane unneis kau-
nab nime Jinto (jumalate tee); vas-
tand hiljem tunginud budha-tele. Jinto
on praegu ametlik riigium, nend
paljud jaapanlased harrastavad mõlema-
te unnevõtte kombin. Teajumal on iten-
duses päikesega, ja keiser põlvneb temast
rep. antakse keisrile jumalikkun an. Jinto
templi pühas paigas asub on metallpeegel
päikesejumale simbolina. Teatud kohad
jaapanis on pühad (Fudžijama Fuji (võr-
Yama) ja nende võetane ette palverän-
nakund.

Islam.

Islamini unundi rajaja oli Muhamed
 (6 saj. peale Kr.). Noorimeheks ristis arstikes
 teenistuses, tal tuli palju rinda. Ühtlasi
 esines tal varakult kelduvus ummikejund
 lennule. Oma ummikutuse pani Muham-
 medlasi panni ciija eriliseks koorre Koraa-
 ni, (dseug, ettekanne) mis koosneb 114 osast.
 Oma põhiladid ei ole islam mingi
 mis unund tehmas on seotud ummistoe
 araabia punktide ja kristluse elumundid.
 Järgiindlalt on läbi viidud monoteism. Ju-
 mal Allah on ennest ilmutanud ka
 Moosale ja kristuse kaudu, kurd pea-
 prohveticus on Muhamed in'. Islam on
 rõjakas ja alistas selle tõttu varsti terve Aa-
 bja ja hiljem ka osa Euroopast, kuma
 lahingus langenud sõduritele lootati
 tiriqistusteta paradisi. Paradisi aji ku-
 jutatakse aga kirgvais vähes lõbu ja nau-
 dingute paigana. Selgus ummikutas mu-
 hamed oma unnu elikkas kurd kerd-
 mata niin poolehoidu, ta siirdus medii-
 nane. Pealt tuli tepe elikkam väitjana. elik-
 kat peetakse teetatu muhamedlente jühhar-
 limaks, kuhu võetakse ette vähemalt kord
 elus palverännak. (Kaaba)
 Muhamedis um võlbeind nõuded on
 ühtlasi: on tarvis jrelada kinni arutun-
 mistunet, täita nõustar av palvend ja
 päev, anda alumsor ja paastuda seks
 määratud ajal. Islami tempit man-
 toosuks. eliharetas
 (tellima rannepatom selle esonijul)
 Allah-vaimulik.

Kristluse õpetus Jumala kohta.

Kõikide umundite keskuses on tavaliselt ju-
mala mõiste. Uskmatute äärmises aval-
duskujus on ~ jumala olemasolu eita-
mine, ateism. Ateism on tavaliselt
seotud materjalismiga. Ateistid väida-
vad, et usk jumalasse on loogiline
mõtleminuga ja teadusega ühendama-
tu. Kuud tõsiarjad näitavad, et usk
jumala olemasolusse ei oma mitte ainult
lühtsamuelid ja heidutatud inimesed, vaid
paljud muud mõttearjad ja kuul-
sabl teadusmehed on väitnud, isegi, et
nad osalt oma teadusliku uurimise
mõjude on jõudnud uskni jumalasse.
Kuulrate muistena, kelle maallumavaa-
tes jumala mõiste on etendunud väär-
gatavat on, võim niin. Järgnevi: Aristote-
les, Kopernikus, Newton, Faraday, Darwin,
Pasteur, Baer, Planc, Carrel, jne. Uskmatute
arimuse, väidab et niikasti ateistid ei ka
umelike leidub mõlemate, heidute ja ka-
rimatute, tarmade ja jumalate andumate ja
andutute, teadusmehete ja rõhikute hulgas.
Sellepärast võib oletada, et usk ja ma-
allumavaate kujundamine on mõistuse vaid
üks tegur paljude teiste hulgas. Usklike in-
imese mõistus um otne ja liiab tõestusi
oma umle, ummatu — oma ummatusele.
Mõistusel ja tõestustel näib olvat umkui-
umitel vaid abistat, mitte otustat umi-
tatum.

Ajaloo jooksul on entatud järgmisi tõe-
tun jumala olemasolu kohta:

1. Ajalooline jumalatoetus järelolab ju-
mala olemasolu arjast, et kõik rahvad
eranditult on uskunud jumalatoetust
ja või jumalasse (Cicero). nr. 112, 2 sähnt.

2. Kormoloogiline jumalatoetus järel-
olab kausaalse (põhjuse) mõtlemise teel
kormoon olemasolust jumala olemasolu.
Selle juures arvatakse jumala jumalikkus
seisnemat muuks ka selles, et tema on üht-
lasi ka iseenese põhjuseks (Causa sui, Causa
causatum - põhjuse põhjus). ^{isene põhjus}

3. Teleoloogiline jumalatoetus lähtub loo-
duse leidurast ilu korrest ja etstarbepära-
susest. Tõeliselt elitatud maailm laseb ole-
tada, milise tarkuse ja väge varusta-
tud elitaja olemasolu (Darwin, Diini, Kepler
Taaveti laul m. 19).

4. Moraalne jumalatoetus. Selle püstitas
kumulus saksas mõtteeadlane Immanuel Kant
(suri 1804). Ta oli kõige suurem ratsionalist.
Ta tulistas kõlbeline kohustusetaduse (mõrda-
tunnistuse) olemasolust jumala olemasolu. Kõl-
belist kohustusetadust ta nimetas kategoori-
line imperatiiviks. Ta ütles, et inimene ei
näe siin maailmas kõlbeline ideaali kusaqil
teostatuna, ta ei saa ka kateg. imp. järel
teostamise eest mingit tani ega austust.
Kuid oneti tunneb ta enese kaku selle
imperatiivi rona koida. Sellest faktist lerdis
Kant kõige suuremat nimetatust elima hää-
duse, jumala olemasolu jaoks.

Kaks arva fardavad mind alati mu-
rima imedusega: tähistawas mu pla kohal
ja kõlbeline (nõlbas) seadus (mõrdatunnistus) mu-
lees.

Ühemi eritatud jumalatoetumist peale
materiaalilises mõttes sundiva iseloomuga
Igale inimesel on ikka võimalus teatud
otsustavaks otsuseks valikuks ühe ja teise
mõtte vahel, ehk vill need tõestused või
võivad anda inimesele ümle kinnitust anda.

Elumatus.

Kõrmas, tema mõõtmatus, loodus ja t-
ma elu ning korrapärasus, inimese mää-
ritumatus ja veel muudki nähtused või
võivad inimest väga teatud ainsustele jumala
olemasolust, või võivad sellisele ainsustele
kinnitust anda. Kuid mõnes selle ain-
dunga võib tekkida tuhat küsimust ja
arvamist jumala kohta, samuti tema
ja maailma vahelkõrva kohta. Inimene
võib küsida näst, kas jumal on üldse
loomita tud temast üksoleolendina, tolm-
kübenekesest kõrmas, mõõtmatusist.
Kas jumalal on temale erilisi üles-
andeid või hoopis ka temast sama
vähem kui tavaline inimene mõnest püü-
kust jäädes filosoofse ja juurdleja
tasemele jääb meie usk vabaduse
giirgust ainsustele meeleolutseniste la-
hendamatute küsimuste seigus. Selline
usk ei või omada mingit määra-
vat tähtsust inimesele, ei mude
anda tema teotsenistide suunda ega
anda samuti ka mitte jõudu elures-
kuste võitmisks. Inimene usuline tar-
t viidus vajab seepärast enamat. Risti-
um ära ei ole põhiõendumus on, et
jumal pole jätunud inimese ainsust-
kama ja otima oma pead, vaid
et ta on enesest muidagi teatavaks

teinud inimkonnale, et ta on oma saatja-
mest läkitanud teatava mehe, kes oleks valmis annu-
lama ristiusu nimetas seda teatavat tegurit ilmutuskes-
kus.

Tehakse veel vahet loomuliku ehk loo-
dusliku ja vüriliku ilmutuse vahel. Loomu-
likus ilmutuses nim. jumala vägevus ja
tarkuse avaldamist loodusnähtustes ja kosmoses
üldse. Selle ilmutuse orakluse võivad saada
kõik inimesed arenniastme, unundi ja rah-
vuse poolt vaadatuna. Kõik võivad lugeda tea-
terd jumala kohta muust loodus näema-
tust. Vürilikus ilmutuses aga nimetatakse
seda jumala enesavallust, mis on toimunud
erilisel ja erakorralisel viisil teatud inimeste
ilmutuskandjate kaudu, nagu prohvetid,
apostolid jne. See ilmutus on toimunud neu-
de inimeste sõna kaudu, kuna sõna on
üldse vahendvahend. Kuid see sõna, mis
ilmutuskandjad rääkisid, ei olnud mitte
ainult nende sõna, vaid oli ühtlasi nende
kaudu lausutud jumala sõna. Suured proh-
vetid olid alles imeline viisil teadlikud,
mõllal nad kõnelesid oma kõnet ja mil-
lal nad andsid edasi jumala ilmutusi.
Sellep. elidud Vana Testamendi prohvetite kõr-
jades saagi järgnevat ütlust: "Jumala sõna
sai minu kätte". See jumalasõna on fikseeri-
tud ristiusu ilmutuse viikuse - Piiblis. Piibli
keskses kujus on aga Jeesus Kristus in-
Tema ei olnud jumala ilmutus kandja vnt.
Ta ainet ümberisel juhtudel teatud sõnade
kaudu, vaid kogu tema elu, tegevus, õpe-
tus, muu ja ülestõusmine ilmutasid in-
mestele jumalat. Sellep. nimetab ka Joh. evan-
geda nimboolisel Sõnaks. Siin on mõiste-
tud sõna läendatud kujel. Teised ilmutus-
kandjad kas valmistavad temale teid ja lu-
mutavad temat, või kirjeldavad tema pla-
ja tegevust tagasi vaadates ja tunnustades

tema mõjust inimestele. Nõnda võime ilde
kõrku võttes, et Jumal on ristilõu uue-
dumise kohalt ennast inimestele tundu-
tarnud oma sõna ja Jeesus ja Kristus
oma rauda.

1. Iisraeli rahva ajaloo kokkuvõte.

Iisraeli rahva usund on ristiusu eelne. 1. eelne
Jeesus, ristiusu algataja sündis iisraeli rah- 2. Jeesus põlv
va liikurina ja kuulutas oma armuõpetust 3. Jeesus
nende sõnade ja mõistete abil, mis on pärit 4. Jeesus
iisraeli usundist. Jeesus oli teadlik sellest, et vahendaj
tema on pr. Mooste ja teiste prohvetite kaudu toimunud Jumala armuõpetuse jätkaja ja lõpetaja. 5. Jeesus
Jumal taotstas iisraeli rahvast oma armuõpetuse rahundajaks. Selle armuõpetuse ülevõtmiseks oli etavalmistajaks olla Jeesusel kiristusele. On selge ka igale vaatlajale et iisraeli usund oli kõrgem ja puhtam teiste rahva aja rahvaste usunditest. Seepärast võtame selle rahva ajaloo ja usundi vaatlusel alla.

Iisraeli rahvas kuulub semi tõugu rahvaste perre. Selle tõu algkoduks on Araabia poolsaar, kust inimesed migreerunud vms. 3. aastatuhandel Mesopotaamiasse. Semi tõugu rahvaste perest eraldus ja kasvas t. mureks umb. 2000 aastat ja 1300 a. vahel l. Kr. Iisraeli rahvas. Maastatud ajavahemikul rändasid selle rahva esivanemad karjakaratajatena 2. kahtla kultuuri maa Mesopotaamiasse ja Egiptuses vahel. Tõenäoliselt siis põlvkonnalt pees. tuma Egiptusesse. Piibel kirjeldab t. need rändajad ja rahva kujunemist abrahama, iisaki, Jaakobi ja tema poegade Cugude.

Egiptuses kavas rahvas sunnes kurd sat-
 tus ka mitleari orjusele. Vabastajaks ja rah-
 va vägivajaks Egiptusest sai Mooses, kes
 on hilisraim kuju juutide ajaloo. Ta
 oli poliitiline juht ja kujundas rahva
 elu kindlale radale alustel. Kurd
 ta oli ka usuline juht, prohvet, kelle
 rahundusel Tisrael sai oma mono-
 teistliku pildita ning kujuta võrgel
 taand olva unundi. Tõotatud maale
 viis ja oli võitlusest väejuhiks Josua
 Täiesti Josua surma ei leitud Tisrael
 lis autoriteetset isikut kellele alles alis
 tunnud kog. aahvas. Selle tõttu saatusun.
 kohtumõistjate ajajärk. 13. või 14. saj. e. Kr.
 e. Kr. Mooses elas 13. või 14. saj. e. Kr.). Koh-
 tu mõistjate ajal võideldi maa pärisela-
 nikkudiga ja sõjakahe naabritega väliselt
 ja kaanailaste paasidusega sisemiselt. Umb.
 a. 1000 e. Kr. kujundati kindlam kesk-
 valitsus ja valiti kuningas. Erimereid ku-
 ningad olid Saul, Daavid ja Saalomon.
 Oma eritustide vaetamata juunis Daavid
 or rahva mälestuses suurima kuningana,
 rahva rõõdurina ja usuliku laulijana,
 kellega mõnditi kivi ja gnevard valitse-
 jana. Pärast Saalomoni surma jagunes
 riik tema üpraka ja mõistjate poja
 ajal 2-leks osaks (Rehaadcan). Sellest ajast
 alates oli olemas Tisraeli e. Põhja-riik ja
 gunda e. Lõunariik. Lõunariik ja väliselt
 tugevam Tisraeli riik oli riik steni-
 selt nõrgem. Tema usuline ja keeleline
 elu oli väga lodev ja alirhtis reigerti
 võõrastele mõju dele. Selle tõttu lauges
 ka see riik umb. 12 saj. varem võõraste
 ohvires (lauges 722 a. e. Kr. Assyria valentus).
 Gunda riik püsis aga kuni a. 586 mil
 Babiloonia kuningas Nebukadnetar

ta isenduse hävitas ja suure osa viis
 duandvaid juuti Babilooniame suu-
 ammisile viis. Sündamuse viidi niika
 kümmeend tuhat inimest, pandi nad da-
 ma teatud maaaladele, kurd lubati
 vabalt harrastada oma eluotselid
 Lõpet.

Mõlemas viiges tegutses nende huk-
 kumise eel, ajal ja järel omuri prohvetid,
 kes viisid oma kummutuses Israeli suu-
 di haripunktile. Eelija, samas, Jisaja, Jero-
 niga, Isekiel, kes elavad umb. 700 ja
 71 saj. enne kr. nende kummutus risti on
 kokkupõttes järgmine: 1) Jumal on kogu maa-
 ilma valitseja, kes juhib ajaloo aj käiku,
 rahvaste tõusu ja langust, Sellega oli mo-
 noteistlik mõte viidud täiusse.

2) Israeli rahvaga ei ole Jumal end mit-
 te erapoolikust sidunud kui oma mesiku-
 ga, vaid ta on end temaga kui oma
 erilise tööriistaga sidunud. Samuti tar-
 vitab Jumal kõiki rahvaid oma töö-
 riistadeks, kurd Israeli rahvast kui oma
 kummutus kummut. Jumala ^{arstid} on aga
 notud kogu inimkonnaga ^{huvet} ja ka-
 rava tseb pakkuda, on mõeldud tervele
 inimkoole. 3) Jumal on lõpmata püha,
 st. kõlblalt täiuslik ja madalima suhtes
 üle. Inimesed on tema ees kõik vandi-
 tult patused ja nojased, Sellele vaatame-
 ta on Jumal inimeste vastu pika meeliga
 ja halastaja, kurd ta nõuab neilt riiski
 kõlblalt elu, see on tähtsam, kui kummutus-
 line Jumala tunistus. Prohvetid hindavad
 niimast vähe. 4) Jumal tahab kord tulevi-
 kus oma valit saavutada ja oma tahet
 ilmutada Israeli rahval ja tervele inimkon-
 nale järe oma erilise saadiku elerija kau-
 du. Messias. hebreakeelne sõna, tähend. võitlusine.

Mõistame selle sõna tähendust, kui teame
 . Et vanal ajal olmas salvide ja sõidega võet-
 mine erilist tähtsust, õpetuseinguste ametis-
 ses sead miste ja teiste pidulikkude toimim-
 gute puhul. Kuningara näht. si kroonitud
 Jisraelis väid võiti kuningaks. Siinbool-
 selt mäisteti võidunne all ka teatud vaimu-
 ga varustamist. Crõnda pidi ellenas de-
 ma eliline isie, kes pidi Jumala ülesan-
 deid maastamas teostama, ja kes selleks oli
 Jumala poolt eriliselt ametisli seatud- või-
 tud. Kruusa keles, sellega ka Ilus Testa-
 mendis vastab sõnale Elias sõna Kristus
 (sama tähendus). Pärast prohvetuid Jisraeli
 usund ja üldne vaimne elu enam kõge-
 male ei arenend. Juuri vaimukõrgeluse ei
 tõusnud viimastel ja sajanditel ja peaaegu
 üldse. Seevastu kujunend umelus ja kõlb-
 luses kindlad kombes määrused ning sa-
 dured ja jumalatuhtistuse kord. Su kõie
 võetis kiviheud ja tardunud ilme. Um-
 liri ja kõlbliiri eereirju püüti elu ühesi-
 nähtuste jätkes kohandada ja saadi
 mõnda igast üksinest eeskirjast vada uut,
 sellega asutati uue uuekinda iisraellane
 õlgadele tuhandeist käendest koosnev
 koorem (kuupalja pühap. toetis käe). Kõie ei jõud-
 nud neid täite. Kes need täited, need nim-
 tati varisevõiden, st. valda tuhteks. Nendel
 olva endra seadustatusega rooja seist eral-
 dand. Oli farviri ka asatundjate, kes
 selles lõpmatus käende nägastikus ja ka
 pühakirjas orientumda orland, mud viime
 n. 44. Kati kirjatundjaten.

n. 44.
 1, 4, 5

Biblia - raamatud
 biblion - raamat

Septuaginta - jo
 (kruusa keeles Vana Test.)
 gooti keelde, saksa keelde

testament - seadus, leping

389 27

Vulgata - ladina keeles
 salvidele, üldine

Piibel.

Lõna piibel, tuleb kreeka keelest ja tähendab raamat või raamatud (biblia). Piibel jaguneb 2 osaks: Vanaks ja uudeks Testamendiks. Lõna testament on ladina keelest pärit ja tähendab leping, seadus. Vanas Testamendis kõneldakse lepingust, mis jumal sõlmis Iisraeli rahvaga Ebrooni vahetatult. Uue Testamendis kõneldakse uuest lepingust, mille jumal sõlmis kogu inimkonnaga ja mille vahendajaks on Kristus. Vana Testament koosneb 38-st raamatust, uus Testament 27-st. Raamatud omakorda jagunevad peatükikideks ja al-
mideks. Uimane joonis viidi läbi hiljem-
sellses et oleks Piiblis vargem orienteeruda. Vana Testamendi algkeeleks on heebrea, Uue Testamendi kreeka keel. Esimene tõlge tehti juba 1. Kr. Vanast Testamen-
dist kreeka keelde. Nimetus Septuaginta (70 meest tõlkinud olvat). Kogu piibli esi-
mine tähtsam tõlge oli Vulgata, ladina keelde 4. saj. peale Kr. See tõlge on täiesti
tarvilisel katoliku kirikus. 4. saj. tõlki-
ra gootlaste piiskop Vulfila piibli gooti-
keelde. Paremaid tõlkeid on Lutheri tõlge
saksa keelde 1577. Eesti keelele tõl-
piibel trükkis I korda 1739. a.

Piibli autorid on palju. Peaaegu iga raamatul võib olla oma autor. Mõned raamatud jumes on töötanud koguni mitu inimest. Mõnede autorite kohta on kaunis palju teateid, mõne kohta ei teata mitte midagi.

1. Let us with a glad some mind
praise the Lord for He is kind;
for His mercies shall endure
ever faithful, ever sure.
2. He with all-commanding might
filled the new-made world with light
for His
3. He hath, with a piteous piteous eye,
looked upon our misery;
for His ...
4. Let us then with glad some mind
praise The Lord for He is kind;
for His mercies shall endure
ever faithful, ever sure.

Tanaaja püüel noomes paljudest papüü-
 nuse või pergamendi nullidest. Teema fräsi-
 kumst leintati alles 15. saj. mis ei jätatki pii-
 lel palju inimföloogia certil cästrü nümbe
 ja salitari nii järglastele. Nümen ei jätatami-
 ne tõttu võis püüelisse palju muutusi ja
 viga tekkida (nõnad ei jätatki korru, tarvitati
 aihuet nuni tähti, rahemänu poleud jne)
 Sellepärast on kristlane püüdnud võitma-
 linelet püüeli originaaltekstide lähedasi kä-
 nreisi avastada. Senini, kordaläinud leia
 käikirju 4. saj. p. kr. evendest Böiq vanimad
 ja tähtsamad on järgmised: Sinaiticus,
 moodunud 5. saj. gühai mäel asuvalt kata-
 rina koostist & vanse õpetlane poolt
 leitud (õpetlane Dischendorf) ringitud bene-
 tsaan Alexander 4. k. hiljalt enamlaste
 poolt müüdnud inglaskile. Käikiri on
 4. saj. pärit. Teine käikiri Vaticanus,
 saanud 4. saj. pärit, Vatikani raamatuk-
 oogu. Tõlge on korru avastatud umbes
 4000 käikirja, mis on pärit cuni 4. saj. kuni
 trükkimusti leintamiseni. Veist on aihuet
 26 enamvähem täielikud, teised osalla-
 vad püüeli osi või katkendena. Eesti püüeli
 nuni tõlge põhineb vanimate käikir-
 pade põhjel koostatud uuel tekstil. Tana-
 aja filoloogide ja kirjanikeude teosed on
 käikirjade poolt püüelist palju halvemas
 olukorras. evende teoste vanimad käir-
 kirjad on pärit palju hilisemast ajast

Pübel kui Pühakiri.

Mõteldes piiblist kui Pühakirjale, tuleb arvestada asjaoludega:

1. Oma väliset kujundusest on piibel samangune inimeste vaamat kui teineki. Tal on välised pindused, rõng, kärpser ja.
2. Piibel on oma sisult kõigepealt inimeste ühe ühe aega ajalooline või loodusteadline kirjandus. Võime-
maksimeetud aladel jagab piibel lohtsaet oma tekket ja väärtusi.
3. Inimeste ühe ühe on piibel mõeldud kõikide aegade kõigile inimestele. Sellest ta sisuline mitmekesisus ja ühe ühe või ajastu tarvidusi jälgides ka eluviisid.
4. Maailmavaatelite põhiküsimuste käitlemisel moodustab piibel ühe ühe ühtlase terviku. Sellepärast võime kõnelda ka piibli maailmavaatest või elukäsitlusest (kosmikpõtt).

„Tunnetus ühe ühe on piibel ristitud ühe ühe, ristitud ainsus allikas ja alus. Piibli välist autoriteeti rõhutab nn. verbaalinspiratsiooniteooria, mille äärmuslikud pooldajad väidavad, et iga sõlt ja märk on vastavale autorile Jumala poolt inspireeritud.“

Kuid piibli väline autoriteet on tunnetamisest on tähtsam see, et inimene oma kogemuste põhjal omamoodi itilise suhtumise piiblis. See võib tähendada sellel teel, et inimeste ühe ühe või ühe ühe mõju tõttu hakkab inimene teatud koht nagu kõnelema: „Inimene kogeb it nendest inimeste kaudu Jumal kõnele ühe ühe.“

tuna konkreetse olukorra.

Kui ne inimene võtab saadud sõna
võrrelevalt vastu ja püüab seda kogu
võrdlusega teada saada, siis võib ta nõuda
et teiseleki nõuad, mis on hankimise
talle elama. Nõnda võib sõna hankimise
eolan lugedes hankida tunda kogu piib-
lis isena elama ja enam nägema
jumala sõna. Jaab teada, kes on sõna
Joh. Evang. : Kui te teete minu isa
tahmist, siis te saate aru, kas see
mis ma räägin, on jumalast või in-
imestest.

Jumal ja maailm.

Jumala ja maailma vahetuse kohta on
mitteühtselt poolt esitatud kolm vaadet: ~~panthe~~
pantheism, deism ja theism. 1. Pantheism
nimetatakse vaadet, mille järgi jumal
ja loodus e. kõik on ühtne ja sama.
2. Deismi pool, mis oleks erinev
või väljaspool Jumalat, ja ei ole jumal-
last, kes oleks erinev kõigest. Ka
sel' seisusele on ka olnud teadus ja
etnikindluse tahe või elab ta mingit
teaduslikku elu selles ajas lähedal
vaated lahk. 2. et deismi järel on
jumal maailmast erinev olemus ja on
maailma loonud. Kuid jumal ei sege
end maailma kaudu, vaid elab tal
arvestada talle kord loomisest antud
seaduste järel. Paluse kaotab misuguse
vaate jumal tahtmise. 3. Theism sarnas-
tub eelmisele vaatele, kuid erineb te-
mast selle poolest, et selle vaate kohaselt
jumal on pidevalt kontaktis maailmaga,

loob ja tegutses kõikides tänapäe-
rani, segas ~~elust~~ maarema käiku ja isir-
~~riten~~ juhib inimesi saatust. fees.:
Mina ja teie tööd tänini, ja mina
"kui tööd."

Piibli seisukohale on kõige läheda-
sem teie, kuid si tule mitte arv-
ta, nagu oleks Jumal ja maailm
piiblikus mõtte teineteist eraldatud,
nõnda et nad oleksid kuidagi viisi
ühemühtiselt lahutatud ja nagu elaks
Jumal eraldi kuskil mõõtnatu-
kauguses. Piibli järel on Jumal kõig-
jal. Tema sees elame ja liigume me
(cp. 4. 17.) Taaveti laul 139.

Taaveti laul 19. (loomad, Beethovi viis)

Piibli raate järgi Jumala ja maailma
vahel on loodu ja looja vahusord.
Kõige enam rõõgib Jumalast kui
loojast piibli esimene lühikülg 1, Mooses 1.
Selle järel on maarema Jumala tahto
otsuse ja vastava oma tulemus. Tõimene
esimene ühelt poolt minu looduga, ühelt
võrd loodud loomadega samal päeval, teis-
elt — poolt tõstab see loomistugu inimesi
minu loodude hulgas välja selle läbi, et
tema on saanud Jumalanaoliku osaliku
ja selle on antud ülesanne valitseda muud
loodust.

Mõned isone loomad ka teised loomistoot
piiblis (esm. Mooses 2) ja leitakse see olevat
mõneda naisoim ja madalama tasemega
kui esimene. Kuid selleki loodud taht mis
ei olegi (mullat oleid sa võetud. jne).

Loojana on Jumal loodale s.o. inime-
sele lõplikult ja ammendamata kummetamatu
ja mõistmatu. Loodu ei suuda oma aruga

tunnuda Jumala olemuse sügavustesse.
 Sellepärast tunduvad inimesele sageli tema
 enese mõtted ja piibeli kirja sõnad Jumala
 kohta vaturääkivad ja ebaõigalsed. Keegi
 on ütlenud kord, et Jumala lõpmatu
 kajastus meie piiratud arusaamisvõimes ras-
 turääkivusena, eaksooskõlaka. Ka piibel ar-
 vestab seda küll Jumalas (1 Tim. 6, 13, 16, Ju-
 mal ei ole gripääsmatus valguses) Jes 55 vii-
 jab Jumala mõtete ilmusse inimese mõte-
 tega võrreldes, Jesus ise ütleb Matt. 11, 27, et
 isegi ei tunne Isa, kui ainult Pölg. ja
 kellele Pölg seda tahab ilmutada, see tunneb
 ka. Märgenstern = Tartu ülik. kunagine prof.
 ütles: „Kui Jumalat võis inimese meele
 viia, oleks ta võlts Jumal“.

Kui teatud maailal on inimesel väi-
 maline tunnetada Jumalat, kuna Jumal on
 ennast ilmutanud inimestele. Piiblis rõhuta-
 takse kõige enam kahte Jumala omadust:
 armastust ja Jumala pühadust.

Jumala pühaduse all mõistetakse
 tema kõlblat täiuslikkust ja ülevust maa-
 ilma suhtes. Seda väljend. Matt. 170h. 1-5
 1-5 (Jumal on valgus).

Jumala armastust väljendab kõrgu
 peenu õpetus ja tegevus, eriti 1 Joh. 4, 6 (Ju-
 mal on armastus) Jumala väimeest väljend.
 Joh. 4, 24 (Jumal on vaim).

Piibli vaade inimesele.

Piibel on oma kindel vaade inimesel mis
 mõisteti erineb tavalist filosoofiaist ja teo-
 loogilist seletust. Kui anda loodusteades-
 lise teooria seisukohale, siis näib inimene
 olevat loodustõendude mõnigi produkt, kes
 teatud põhjustel on jõudnud inimusest kõr-
 gemale arenemisastmeks, kuid kes alles oma
 loodud kultuuriga hõlguvad ja kaob, siis kui
 tema poolt ammutatud maavere mingi võimaliku

kommuks katastroofi puhul hukkab. Selle järel ei oleks inimesel mingit jäädavat igavest väärtust. Piibel annab inimesele palju suurema asatähtsuse, kuna piibli järgi on inimesel võimalik saada oravõtta jumalikust so. igavest elust. Selle järel oleks ka tema maine elu ja tegutses mingisugusel määral igavese mõtte ja väärtuse.

3. Inimesed filosoofid ja pedagoogid on kahtlenud inimese olemist, mille põhiolukorras on ei pea. Kus see headus selgesti nähtavale tuleb, seal on süüdi karmatus, ühiskond loend olud jne. Olesk tarvis raskemalt võtta väärtust, asendada halb ühiskondlik karmatus paremaga ja võiks valitsemiseks raskem õiglus, armastus ja headus.

Uuema aja eeldusteade inimesel tekkis ka vastupidine arusaamine: Inimese ja looma vahel pole mingi suur ega põhiline. See tähendab, mis näib olevat erinev, kuulub raskem loomuliku arenevastuse juurde ja tema algused on olemas juba loomariigis.

Väikesel ajal püütakse liida mõtteid nende kahe äärmuse vahel. 4. Ka ristiusus tekitab määral mõlemad. Ühelt poolt on inimesel oma isegi jumalana olemine. See üritab eraldada teda põhiliselt loomast. Teiselt poolt rõhutab ristiusk tervalt inimese kalduvust pattule. Pata on olemas jumalana olemise inimeses. Kogu piibel rõhub inimese pattust. Piibli raamatud järele ei ole mõtet arvata, et keegi oleks langenud inimese pattu, vaid kõik on pattu. (Rom. 3, 23: Ei ole mingit vabatahtlikku, kõik on pattu teinud ja on jumala aust riva).

Süü kõneleb keimusi; mis on patt? Tavaliselt arvatakse, et patt seisneb sisetunde

teguks ja käitumisviisides. Mõnugune arvamus nõuab tehesse vahet tegude ja nähtuste vahel liigitades neid nõude inimeste jaoks ühetasoliselt ja arvestades ühe liigi külge sildi patt, ja teise külge: mitte patt. Mõnugune vahetegumine on piibli seisukohalt vale. Piibli seisukohalt võivad tavaliselt patuks peetavad asjad olla pühases enneda händena / Tavaliselt tants, sadulalaus, es / ja tavaliselt häädus peetud nähtus. Võivad enneda pahelustina / väiseri palve tähendamistõhust väiseri ja tõu.

Tahundab, et piibli seisukohalt võib üks tegu või nähtus olla patt või mitte patt, olles tegu või asjasse kuuluv. Meeldivust meeliseaga ta tegi teo või sühtis teatud asjasse või ei või kuigi ühtle teise inimese täie kindlusega, mis tema-le (viihane) on patt, või mis ei ole. Mõnugune peab seda ise mõistma. Ta võib aga seda mõista vaid siis, kui tal on olema vastavad elolused. Sellel elolusel on vahet, mis jumalaga. Sellepärast on piibliüksus piteerimiseks meeldiv ajal peetud selle kohta mis on patt või ei ole, järgmist: kui teatud, mõte, käitumine, juhtumine lahutab mind jumalast või kaasinimest, siis see on mullipatt.

Kui arvestada vahet jumalaga, siis võib juhtuda, et mõne inimese kogu elu on patt, ka siis kui ta elu on täiesti korraline, vaadatud tavaliselt kodumise seisukohalt. Mõnugune võib kõrgi, riigi ja seltskonna moraali radustega kooskõlas olla ja taotleada siiski vaid iteuvast oma huvi- ja karm, aga mitte jumalat ja kaasinimest. Sel juhul on kogu inimese elu isadus.

sum patt, sest ta on elu ilma jumalata.
 rängis küsimus: Kudas sai inimesesse
 valdatus patule, kui Jumal lõi ta oma nõo
 järele ja kui Jumal püüab Bonistöö lõpe-
 tamist või ütelda, et võiks olla hea? Sellega
 seos teine küsimus: Kudas sai Jumala
 loominguks võin see pahelikus, valud, vaev
 haigus, surm, võjad, teos, julmus, mida
 me tänapäeval Jumala loominguks võime?
 Piibel annab sellele küsimusele viie teatud
 vastuse I Moosese 1. 3p. oli võim.

1. Mis võim oli inimesel, et ta tegi patte
 Su võime oli inimesel vaba tahe valda
 hea ja kurja vahel.

2. Mis oli väljaspool ingliski
 Maailmas mõttes piiblis mingisugust välist
 kurja rehaatust, mis ei keeldu Jumala
 loominguks, küll on see võimalik selles
 teotema, ta ulatus selle loominguks, kus
 on selle aluse, sellele patas piiblis vastata.

3. Milleks võim patt.
 Välist ei elanud tegu mingisuguse
 võim, kuid ta oli omato vastu
 hakanud Jumala tahtele.

Ei ole tähtis rääkida küsimuse üle: kas
 kuragi on elanud mingi inimene elada
 või kas kuragi on rippunud mingi
 riigis teatud õnn, mida Eev hamustas.
 I Moosese 3. jumis on tähtsam see, et
 piibel selle looga tahab ütelda, et inim-
 kond juba oma algpäevil valis kurja ja
 lahutas ennast sellest Jumalast. Piibeli järgi
 on sellel valikul olnud saatuslikud tä-
 gajärjed, mitte ainult valijate vaid kogu
 inimkonna jaoks. Selle tagajärjel on hani-
 natus ja vaev, haigus ja surm võitlus hea
 ja kurja vahel, ning lahutus Jumalast inim-
 konna osa tähtsapaalu: töö oli juba para-
 diisi lahutamatu osa, kuna ilmapäev käis ja
 tagajärjetul töö on patulanduse tagajärg.

Järgnevad piibli algsed kirjeldavad
 kuidas patt inimkonnas progresseris,
 ning inimese vaimu lahutamatuks osaks
 muutus. Kõik järgnevad põlvkonnad
 tänapäevani on koormatud ^{teaduse} teadusega.
 Laps pärib oma vanematelt halvad hal-
 dudused headeomaduste kõrval. Kõige
 selle põhjal kõneleb ristiusk nn. päris-
 patust, mida võib võrrelda raskus-
 tungiga või potentsiaalse energiaga
 mis igal sobival võimalusel muutub
 kiiresti teoks. Kõige selle järel tekitab
 sünnus: kas piibli lepit selle patu fak-
 ti konstatatsiooniga või ta näitab
 ka mingit väljapääs. Selle küsimuse
 on väga suur praktiline väärtus, kun-
 na igapäev võib näha, kuidas inimesed
 alludes patu võimule langvad isegi
 looma tasemele. Kõik inimesed seisab
 mõttelt ja hädaldades ka inimkonna
 kui terviku langus ees, mis väljendub
 reijunult uues Euroopa sõjas, mis algas
 1939. a. Kui teadlikkus saame, et re-
 kord ei ole mitte tingitud mingis-
 qustest juhuslikest asjaoludest või
 mõne suure inimese juhusest või mu-
 malusest, vaid et siiski sõda on lõppes
 inimese koormava patu vae avaldus, siis
 tõuseb küsimus väljapääs järel tea-
 valt enik. Kii et võib ärgata terve lu-
 nastuse järel. Kuid lunastustee on in-
 kuse inimeses nida teevam, mida rõhuan
 inimese teadlikkuse saad selles, et teha
 kaameb eneses suure ora sellel patu-
 sest ja et tavalgi on suur rühm inimesi
 na langus.

Ristiusk õpetus lunastusest.
 Inimese lunastus teadvusest ja igatsuse
 mingisuguse lunastuse järel on üldinimlik

nähtus. Mõtteleja inimene tajub elu
hädä ja tunnetab, et elu ja inimesed
peaksid olema kuidagi teisiga, kui nad on.
Sügavad maailmakirjanduse teooriad tegelised saagi
on mõeldi selle küsimuse. Ka kõrgemad mõjud
omavad põhiteemana lunastusprobleemi. Lahendus
sellele probleemile jääb saagi leidsmata, kuid
seda lahendust on nähtud ja püütud saavutada
mitmesuguses suunas. Sel alal võib vahet teha
kahe võimaluse vahel, millest piirides esineb palju
variantioone: 1) Inimene püüab luua ise kätte või-
deldu lunastust; 2). Lunastus antakse talle välist-
poolelt. 1) Inimene: Inimene on müüdnud oma
ajaloo keele mitmel viisil leida selgust oma olema-
oleku ja lahendust oma eluhädadele. a) On püü-
tud kolle tahtepingutuse, enesekarvatus
vaimu ja kehtunud treeningu abil vaba-
neda kirguse, sellepärast eluhädade mõjust.
Seda on rõhutatud vana, ajaloo õpetuse pool-
dajad. Igasugune akse ja loobumus elu mit-
mesugusel kujul kuulub siia. Teigi kristianus
on see kaandunud, sest kloostrites ja mujal on
olema väga palju asutusi püüdnud enesekarvatus.
Samuti on see olema ka teiste unundite/bud-
ha uni). Paljud mõeldsada elutarkuse õpetajad
ja rahvakarvatajad püüavad näidata inimese-
vale rahet enesekarvatus teed. Need püüdnud on
kõrgiti austamisväärsed ja mõnelgi juhul saavut-
avad nad teatud tulemusi. Kalgus näitab aga
kogemus, et lunastusku ei piisa inimese võltsi
pingutustest, eriti jõutakse selle kogemusele siis,
kui võetakse oma ülesannet väga tõsiselt. Luther
mõnena mõistis seda pärast mõningaid kloostris
veedetud aastaid. b) müstikute tee. On püüdnud eri-
liste tunneti kultiveerimise teel saavutada kas
ühendust jumalaga ja sel teel lunastust, või
rõhkevalt hittelit vabanemist selle elu hädadele
ja tõusemist kõrgematele kõrgematesse sfääridesse.
Seda taotlevad kõis müstikud teelud (kõige müstikud)

Kuid seegi lunastus on ühemeelne, peeteline, mõnikord isegi Daiglae tingel-
 lise produkt. Igipäev, durakus või-
 miks ei piisa müstilisist hingulendude
 hetkest.

c) Lunastus otsimine mõistuse abil. Ratsio-
 nalism. Porratist: Teadmine, mõistmine, mis on
 hea või halb, kui inimene on teadlik, mis
 selles, siis ta valib hea. Selles on vaja ai-
 mult inimest õpetada, kuid mitte teadlikust.
 Ta võtmine kordus on on sellised vool
 olemud, eriti vana-aia kinkus. Tunneta, siis
 jõnad lunastusest, saagi ^{mis} diti jumalast,
 püüdes jõnda mõistuse abil lunastusest.

Ratsionalism - XVIII saj. tõstis jälle mõistuse
 esiplaanile.

(Rationalist) Kuni tänapäevani on ratsionalistlik vool
 maavennavaates püüdnud. Tänapäeval on
 ratsionalism sageli usuvastane, sta-
 itub, et usk ei saa mõistusega kokku-
 teha, järelikult ta on halb. Tänap. on
 võnades. Vene ratsionalistlik ja materialistlik.
 riik. Kuid on ka voolusid, mis rationa-
 listis kurdasid viin ühendavad ühenda-
 nult on palju prolehorde. Kaks tähtsa-
 mat harr: teosofia ja antroposofia.
 Keskmine õpetus, mõistuse teel lunastus on

Tänapäevane kodanik on teataval määral ratsio-
 nalist.

2. Kristlik õpetus lunastusest on see, et inimes-
 le antakse lunastus välist poolt. Su vaele ole-
 neb tõrjusest, millega piibel raatab inimese
 sülele ja patule. Piibel raatab järele ei patust
 inimene mitte ainult teadmatusest, vaid sa-
 li ka täie teadmisega. Samuti peab piibel ja
 teame ka meie, et inimene võib lahida
 da rõõgavard tundest kiusatuse või usuliste
 elamuste tõttu, kuid sellele vaatamata sama-
 alla pöörduda kirkude võimuses. Ka tahtetunni

ja enesekavatsuse abil võib inimene täiesti
palju väärtuslikku saavutada, kuid see
ei muna teha egoismi, ehk küll see
egoism võib võtta suuremaid avalduskujundeid.
Tuleb näha, et inimene on alati sügavalt kaldu-
vust kurjale. Selles on patust on inimene
nii kindel, et teda võib võrrelda rabakuga
junniga, kes ual võib küll rabakuda, kuid
mõtte jõudum kindlat loetuspunkt, ei
muda ta realt välja pöörduda (Münchhausen
muresed peab, võrreldes lapsed abies tuis /
kristnusest juba võib peale keegi välgat-
poelt silitama näet või õisikama kõie mille
abil ta välja pöördub. Krist. Ristuse õpet. järgi
on kumal nim. niisug. võle või kõieõta vi-
sioonid ja nim. Kristuse õpet. Suf.
on kristluse õpetus hünastus täiesti õpetus ja
munt kristusest kui lunastaja. Suf. lauda-
vadei kristlased oma korraldus teinast kui
Päästja, Lunastaja, Õnnistegija jne.
Lõude võib kristus olla Lunastaja mõnetele ja
kas ta ise tahab seda olla?

Välisid lahte Jeesuse elust.

Jeesus elas I sajandi esimesel poolel. Sünni-
mise aasta kohta hakati kuivi tundma alles
sajandid hiljem ja hakati arva arvamuse Jee-
suse sündimiseest alates. Sellepärast ei ole seni-
kihtiv olnud Jeesuse sündimise aja mää-
ramine ka päris täpne olnud. Mõned
andmed / Herodes Suure surm a. 4 e. Kr. / lase-
vad seetõttu, et ta sündis hiliselt vähem
4-5 a. enne meie aja arvamise algust. Mues
testamendis öeldakse, et Jeesus oli oma
avaliku tegevuse alguses umb. 30 a. vana
Tema tegevus algas aga langenud ühti Kri-
stija Johannese tegevusega. Viimase kohta on
mainitud Lmka 3,1 et ta algas oma
kannutamist keiser Tiberiuse 15. dal valit-
misaastal, mis on umb. 28 a. p. Kr.)

Jeesus ei elanud mitte tollealgses maa-
 ilma tähtsas kultuurilis keskkuses, vaid
 Rooma riigi võrdlemise korralises provint-
 sis Palestiinas. Sündis Betlemmas juu-
 damaal, kasvas üles Naatsaretis Galilemaal.
 Algas oma avalikku tegevust, nagu ilal
 äeldud, umb. 30.a. vanuselt kuulutades oma
 evangeeliumi alguses Galileas, hiljem ka
 Jundamaal ja mujal Palestiinas, kuni
 juurdudes oma tegevuses riiki oma maa
 ja rahvaga. Jeesus avaliku teotsenise
 keeg ei kestnud arvatavasti mitte üle
 3 a. ja lõppis ristisurmaga. Tema oma
 rahva vahelised juhid, preestrid, vapemad,
 sadu-seetlid ja variserid viisid ta surma.
 Kuni tegevlaku ametliku surmaotsusega,
^{Rooma} ~~tema~~ maa valitseja Jundamaal Põhtius
 Piilatus. Tema jüngrid viisid tema
 evangeeliumi ja evangeeliumi temast
 laiali maailma kontina sellest kind-
 last usust ja veendumusest, et nende
 õpetaja ei jäänud surma, vaid ärata-
 ti üles Jumala poolt ja ilendati kogu maa-
 tema isandaks. Kõige paremad allikad
 Jeesuse elu kohta annavad Nue Testamen-
 di 4 evangeeliumi. Peale selle leidub
 andmeid Jeriti tema ülestõusmisest
 kohta ka apostlite kirjades. ^{1 Kor. 15} 1 Kor. 15 esitab
 meie Paulus veendumus tunnistuse. Sellega me
 oleme ~~õandud~~ ühtlasi inie küsimuse juu-
 de jesus elus. Tavaline inimene mõistagi
 kõige raskemini vastuvõetav on jesus üles-
 tõusmine inie. Selle küsimuse üle järel mõeldes
 peab kõigepealt tunnistama, et endised
 kristlased, eriti jesus jüngrid uskusid kal-
 jukindlalt tema ülestõusmisest ja püüdis
 seola oma elu ja kuulutuse aluseks. Sel-
 lest faktist peab kiinni jholdma, sest muidus
 jääb meie apostlite hingele täiesti seletamatuks.
 (valitajatena ei oles nad läinud surma oma
 kuulutuse eest).

Teooriale, et jüngeritele andis ülestõusmise
 usu ning: nõuamus, mille tundus
 reaalse alus, räägib vastu tühja hana
 fakt, mida kõne 4 evangeliumi toonitavad.
 Kui uskuda, et juba ilmapreestrite poolt
 levitatud laibavarguse & luha (ilmt. 28-4-15),
 siis jääb mõistmatuks, kes alid sellest vargu-
 sest huvitatud, kuna 'tema jüngerid ne
 kahtlustada ei või. Väib nii, et kõik ju
 mma ülestõusmise ratsionaalne teel tehtud
 seletused, katsed, võivad omakorda teataval
 inimlikusse, millest on raskel samal ratio-
 naalset teel väga pääsda. Döyrtulemus
 on, et inimene aitatakse evangeliumi
 enimeste kuulatajate tunnistuse ette, ja
 talle jääb võimalus isiklikult kas seda usku-
 da või mitte uskuda, kuid viimane juhul
 on ta lühitud ku loobuma igasugustest
 teistest seletuskatsetest.

Kõrde mede kohta, mis juhus. in tegi
 arvati veel määdanud sajalendil üldiselt,
 et nad on vaid legendid. Kõige, kui
 arstid avastasid hüpnooti ja suggestiooni
 mõju inimese kehale, siis tunnistati et
 juhus võis teinud teha haigusi, mis põhje-
 nendid närvilõrm. Sellega tehti juhus nim-
 gis hüpnotiseerijaks, ja kuna ta ütles sageli
 kehvememile: 'Sina usk on sind aidanud',
 siis arvati et haigete juures ole tegemist auto-
 suggestiooniga. Kuid tänapäeval arvab nende
 teadlaste arv, kes teavad vahet hüpnooti ja auto-
 suggestiooni ning palve ja usu läbi teinud sa-
 mine vahel. Kõrde arvatakse palve võime teha
 teinud ka orgaanilisi liikumisi. Kui kirjutas
 Alexis Carrel oma 'Tundmatu inimese' põhijahargiti
 ja tõi teinud näite haigete teinud sajalend
 palvete abil.

Jeemne enese teadvus.

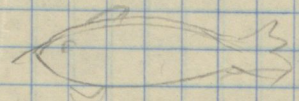
- 1) Otsides vastust küsimusele, kes oli Jeemus, peame kõige enne küsima, kelleks pidas ta end ise. Evangeeliumide järgi onistas Jeemus enesle kõhklematult üldsema osa. Ja oli teadlik selles, et tema ongi jumala saadik, keda tema rahvas sajan-
deid oli oodanud, keda prohvetid veld ennustanud ja kelles kõik jumala poolt rahvale antud tõotused pidid tähtsuna.
(Matt. 16, 13-20) (Matt. 2, 23). 2) Jeemus pöördus inimeste poole hämmastava kõlbelise autori-
teediga. Kõhklematult nõudis ta inimestelt tingimata andumust enesle (Matt. 8, 34). See ilmus ka lihtsas enesetunnetuses millisega ta ütles inimestele: "Käi minu järel." Vihitlari kõneles ka pereühendusega ja kõhklematu meelevallega ümas-
jadest (Matt. 12, 1-4) (Matt. 7, 28). Selle häm-
astava autoriteetuse kõrval aga ei olnud ka aladlikum valmisolek inimeste teenimiseks.
3) Püstitades kõrka oma patunde teadlikkuse saanud inimestega, onistas Jeemus enesle jumaliku meelevalda nende patte neile andes anda. Sellel ajal varisid ja kirjutandjate pahameele, kes nägid ülalmainitud jumala teotust. 4) Jeemus onistas enesle ainulaadse vahetava jumalaga, tarvitades selle vahetava tähistamises mõistet jumala poeg ja lau-
ndes inegi sellisel viisil: "Mina ja isa oleme üks." See jumalaga ainulaadses seoses olemise teadvus moodustas Jeemuse elutöö aluse ning jõuallik. 5) Jeesus enim inimeste järgi ei olnud tema mitte ainult jumala tahtu tähtsustaja jumalale olemise tähtsustaja, ja omi inimeste enesle ning inimeste, vaid oma kannatuse ja ristiusu läbi ta lunastas inimesed patun-
dest. Lunastuse oleline osa on andes-

andmine. Jumal andestab
 kahetsevali, inimesele muudatust
 patud juures ristisurma pärast.
 Juure on nagu mingi hinna
 maksmine ja eestkostmine. S
 sellega võib mis kõige mi-
 nentel on Jumalale andestamine.
 Juure ei ole ainult ligemalt
 selitamine. Veda. sp. Paulus
 traditsioonilt, eeldab selle selita-
 mist. Väib, et rist on mingi püh-
 saladus (kremlandi põlvus, jumala
 pühendus, kor. 1) Veda inimese
 ei suuda mõista. Teiselt poolt väi-
 tavad inimesed kogemused, et oma
 patust traditsioonist saadud ja selle süütu-
 de koorma all kannatab inimese tun-
 neb tegelikult vabanemist süütu-
 kadumist ja muu kõlale / jõe teki-
 mist eneses. Kõik see risti all seistes,
 Väib et Jumal valis andestandmine
 niisuguse tee sellepärast, et inimese sel-
 made ette seada patu andmist ja tõsi-
 dust ja ihtlasi oma armastuse juure-
 linnu suunata. (Tõandu ja armastamine)

6) Jeesus omistab enesele ainulaadse pre-
 ja porteksistenti. "Mina olen iga päev
 teie juures kuni maailma otsani" (Matt.
 28, 19-20)

Kõige ulpoolõeldu kohta võib kü-
 nida: kas Jeesus eksis, kui ta enesest
 nii uskus ja õpetas? See küsimus on
 sama tähenduslik teisega, kas Jeesus oli
 I saj. õnnetu surma saanud juut
 või oli tema tõesti lihaks saanud
 sõha? Sellele küsimusele ei suuda ilmselt
 inimeski intellektuaalne uurimine lõpetada
 ja kõiki neid vastust anda. Vastus
 leidmine on võimalik vaid Jeesuse suu-

koost 1917. 17. märtsil teel: kui kuigi tõ-
sist püüab teostada Jumala tahet oma
elus, siis võib ta ka näis^{mis} praktiliselt
veendu da selles, kes teems tõeliselt on.
Kierkegaard (taandane) ütles: Jumala teed
ei selgu mitte usuteaduse professoritele
ja magistritele (ka mitte sem. i. d. õpilastele)
vaid Kristuse järgijatele.

i x J r s (ihdus)
Jesu, Kristu, Jumala Poja, lunastaja

Eschatoloogiline - viimne, äärmine,
kaunatagune, pealturna.

Kristiuse eschatoloogia.

Eschaton: viimne, äärmine. Eschatoloogilised
küsimused tegelevad igaviku eluga, taevase
maaelu-ajastu lõpuga.